

ДІЯЛЬНІСТЬ ПРАЦІВНИКІВ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ

УДК 159.923:371.134:351.74(477)

doi: <https://doi.org/10.33270/01201141.128>

Спринчук С. В. – кандидат психологічних наук, доцент кафедри юридичної психології Національної академії внутрішніх справ, м. Київ
ORCID: <http://orcid.org/0000-0001-6052-8964>

Особливості професійної підготовки працівників підрозділів ювенальної превенції

Актуальні проблеми масштабності різних форм насильства, суттєвого зростання рівня агресивних виявів у дитячому середовищі, учинення дітьми та щодо них злочинів актуалізують необхідність переосмислення парадигми здійснення превентивних заходів, що є основним завданням підрозділів ювенальної превенції Національної поліції України. Зважаючи на сучасні вимоги в галузі забезпечення прав і свобод дітей, здійснення працівниками підрозділів ювенальної превенції різноманітних функцій та виконання комплексу завдань, визначених нормами чинного законодавства, можна констатувати потребу підвищення ефективності професійної підготовки та визначення шляхів її покращення. **Метою** статті є з'ясування особливостей удосконалення професійної психологічної підготовки працівників підрозділів ювенальної превенції. Основними завданнями дослідження є встановлення сучасного стану та проблем професійної підготовки працівників підрозділів ювенальної превенції; розроблення науково обґрунтованих пропозицій щодо її оптимізації. **Методологія.** Під час підготовки статті використано окремі загальнонаукові та спеціально-наукові методи пізнання, зокрема: історичний, філософсько-правовий, порівняльний, системний, функціональний, узагальнення, а також психологічні методи: анкетування, опитування, бесіда, тестування. **Наукова новизна.** На підставі результатів емпіричного дослідження сучасного стану та проблем професійної підготовки працівників підрозділів ювенальної превенції, її ролі та значення окреслено шляхи вдосконалення професійної психологічної підготовки. Розроблено пропозиції з оптимізації професійної психологічної підготовки шляхом внесення змін до професійної програми післядипломної освіти працівників підрозділів ювенальної превенції. **Висновки.** Аналіз проблем професійної психологічної підготовки працівників підрозділів ювенальної превенції засвідчив, що в процесі професійного становлення фахівців необхідно обов'язково враховувати практичну складову превентивної діяльності, дотримуватися визначених професіограм і психограм, сприяти розвитку професійно важливих якостей, застосовувати спеціально розроблені програми психологічної підготовки та забезпечити дотримання стандартів поліцейської діяльності. Крім того, заклади вищої освіти зі специфічними умовами навчання, на базі яких проходять післядипломну підготовку працівники підрозділів ювенальної превенції, повинні забезпечити застосування інноваційних інтерактивних педагогічних технологій, урахувати акмеологічні аспекти особистісного зростання та професійної майстерності. Порушені питання потребують подальших досліджень.

Ключові слова: професійна підготовка; ювенальна превенція; права; свободи дитини; психологічне насильство; булінг; особистісний розвиток; тренінг; інтерактивні засоби навчання.

Вступ

Збільшення кількості злочинів, учинених дітьми або проти дітей, різноманітні вияви насильства, агресії, жорстокості, булінгу, поява суїцидальних груп, інші девіації в дитячому середовищі набули останніми роками масового характеру та привернули увагу громадянського суспільства, педагогів, психологів, соціальних працівників, правоохоронців. Орієнтованість нашої країни на світові стандарти захисту прав і свобод людини актуалізує необхідність змінити державну політику стосовно дитячої злочинності та виявів насильства в дитячому середовищі. Із цього приводу В. Оржеховська та С. Кириленко зазначають, що динаміка збільшення протягом останнього десятиліття кількості молодих людей з девіантною поведінкою, а також урізноманітнення форм девіацій не лише засвідчують складність, глибину, полімотивованість цієї проблеми, а й підтверджують неефективність здійснюваних превентивних заходів і недосконалість науково-методичного забезпечення превентивного виховання дітей

різних вікових періодів (Orzhekhovska, & Kyrylenko, 2019, р. 3). Актуальним завданням сучасного етапу реформування правоохоронних органів, на думку О. Дручек, є переформування органів й установ, що займаються питаннями захисту прав дітей, та вдосконалення організаційно-правових засад їхньої діяльності. До таких інституцій, зокрема, належить Національна поліція України, підрозділи якої наділені загальною і спеціальною компетенцією в зазначеній сфері. Зміна функцій та завдань Національної поліції України щодо забезпечення прав дитини привертає посилену увагу до питання оптимального поєднання форм і методів її правоохоронної діяльності (Druchek, 2017, р. 7). Водночас Д. Швець зазначає, що сучасні методи й підходи до діяльності відповідних органів і підрозділів поліції потребують оновлення, оскільки саме від них безпосередньо залежать здоров'я, безпека й навіть життя дітей, які опинилися в складній життєвій ситуації (Shvets, 2019). Для виконання поставлених перед підрозділами ювенальної превенції завдань вважаємо за

доцільне вдосконалити систему професійної підготовки щодо посилення психологічної складової, оскільки особливості ювенальної превенції як діяльності вимагають від персоналу як розвинених особистісних якостей, так і використання ґрунтовних психологічних знань.

Актуальність теми дослідження зумовлена необхідністю вдосконалення професійної психологічної підготовки поліцейських підрозділів ювенальної превенції Національної поліції України з метою підвищення ефективності превентивної діяльності.

Методологія проблеми насильства й агресії в дитячому середовищі є предметом широкого наукового дослідження, що ґрунтується на працях таких науковців: А. Басса, А. Берковіца, А. Гуггенбюля, В. Райха, З. Фрейда, Е. Фромма, російських дослідників: Ю. Антоняна, К. Гаджієва, Б. Діденка, Б. Поршнева, О. Реана, Т. Румянцев, Е. Самовічева, українських дослідників: І. Алексєнко, О. Базалука, Л. Балабанової, О. Бандурки, В. Друзя, Л. Кейсевича, Н. Корабльова, В. Кришталю, М. Фіцули. Психолого-педагогічні, соціальні умови запобігання насильству над дітьми досліджують такі вчені, як: В. Бондаровська, Т. Гончарова, І. Зверєва, О. Коломієць, О. Кочемировська, Г. Лактіонова, Н. Максимова, В. Міленко, К. Мілютіна, Ю. Онишко, Т. Сафонова, Е. Цимбал та ін.

Аспекти розбудови та реалізації ювенальної політики в Україні, специфіку її реалізації в діяльності правоохоронних органів, особливості превентивної роботи поліції (міліції) розглядали у своїх працях такі вчені: О. Алексєєва, Т. Варфоломєєва, М. Веселов, І. Волокітенко, В. Гаркуша, В. Глухверя, О. Горбач, Я. Квітка, Т. Корж-Ікаєва, Н. Крестовська, О. Максименко, Т. Назар, Р. Опацький та ін. Дослідниця Ю. Світлична аналізувала заходи ювенальної превенції в діяльності органів публічної адміністрації. Актуальні питання особливостей і проблем професійної підготовки працівників поліції (міліції) розглянуто в працях М. Ануфрієва, О. Бандурки, В. Борисова, А. Вельможної-Сидорової, І. Вдовенка, С. Гаркуші, Р. Гуревича, Л. Коваль, А. Коломієць, Є. Кулика, О. Левенець, Г. Литвинової, В. Медведєва, Л. Мороз, Н. Рідей, О. Користіна, В. Синьова, В. Сокурєнка, С. Стрілець, В. Пліска, Г. Яворської, С. Яковенка та ін.

Мета і завдання дослідження

Метою статті є встановлення особливостей удосконалення професійної психологічної підготовки працівників підрозділів ювенальної превенції. Основними завданнями дослідження є: визначення сучасного стану та проблем професійної підготовки працівників підрозділів ювенальної превенції, розроблення науково обґрунтованих пропозицій щодо її оптимізації.

Виклад основного матеріалу

Відповідно до п. 1 ч. 1 ст. 23 Закону України «Про Національну поліцію», на поліцію покладено завдання з превентивної та профілактичної діяльності, спрямованої на запобігання вчиненню правопорушень ("Zakon Ukrainy", 2015). Обов'язковою умовою ефективності діяльності органів і підрозділів Національної поліції є постійна робота щодо якісної підготовки працівників поліції до виконання покладених на них завдань, усебічний розвиток кадрового потенціалу. На жаль, статистика рівня злочинності, показники успішності діяльності органів і підрозділів поліції, рівень довіри громади до поліції засвідчують, що традиційні підходи до підготовки персоналу не цілком забезпечують необхідну якість і професійну компетентність кадрів поліції. З метою реформування системи професійної освіти працівників поліції, створення науково обґрунтованої методологічної основи інноваційного розвитку освіти в системі МВС України, визначення підходів до оптимізації мережі відомчих закладів вищої освіти, удосконалення освітнього процесу, забезпечення тісного взаємозв'язку науки та практики, максимального сприяння виконанню завдань з модернізації підготовки кваліфікованого персоналу, який матиме поглиблені теоретичні знання та практичні навички й буде спроможний на високому професійному рівні захищати територіальну цілісність країни, її кордони, права, свободи й інтереси громадян, протидіяти злочинності, забезпечувати публічну безпеку та порядок у державі було прийнято Концепцію реформування освіти в Міністерстві внутрішніх справ України, затверджену наказом МВС України від 25 листопада 2016 року № 125 ("Nakaz MVS", 2016).

У Законі України «Про соціальну роботу з сім'ями, дітьми та молоддю» чітко визначено поняття соціальної роботи з дітьми та молоддю, що передбачає діяльність уповноважених органів, підприємств, організацій та установ незалежно від їх підпорядкування та форми власності й окремих громадян, яка спрямована на створення соціальних умов життєдіяльності, гармонійного та різнобічного розвитку дітей і молоді, захисту їхніх конституційних прав, свобод, законних інтересів, задоволення культурних та духовних потреб ("Zakon Ukrainy", 2001). Відповідно до Інструкції з організації роботи підрозділів ювенальної превенції Національної поліції України, основними завданнями підрозділів ювенальної превенції є: 1) профілактична діяльність, спрямована на запобігання вчиненню дітьми кримінальних й адміністративних правопорушень, виявлення причин та умов, які цьому сприяють, ужиття в межах своєї компетенції заходів щодо їх усунення;

2) ведення профілактичного обліку дітей, схильних до вчинення правопорушень, та проведення з ними заходів індивідуальної профілактики; 3) участь у встановленні місцеперебування дитини в разі її безвісного зникнення чи отриманні даних для цього в межах кримінального провадження, відкритого за фактом її безвісного зникнення; 4) ужиття заходів щодо запобігання та протидії домашньому насильству, учиненому дітьми та стосовно них, а також жорсткому поводженню з дітьми; 5) ужиття заходів щодо запобігання дитячій бездоглядності, зокрема здійснення поліцейського піклування щодо неповнолітніх осіб; 6) провадження діяльності, пов'язаної із захистом права дитини на здобуття загальної середньої освіти ("Nakaz MVS", 2017).

На думку Є. Зеленського, діяльність працівників ювенальної превенції Національної поліції України в умовах реформування МВС України недооцінюють, на що негативно позначилися такі чинники: ліквідація відділів кримінальної міліції у справах дітей, скорочення штатних посад відділів ювенальної превенції, відсутність прогресивного реального розвитку напряму запобігання вчиненню правопорушень дітьми, обмеженість технічних можливостей ювенального інспектора, відсутність приміщень для окремого утримання дітей і дорослих осіб тощо. Хоча саме дотримання міжнародних стандартів захисту прав дитини, забезпечення можливостей спілкування з дитиною досвідчених поліцейських, застосування світових методик роботи з дітьми є одним зі свідчень розвинутості та цивілізованості держави (Zelenskyi, 2017, p. 16).

Із цього приводу І. В. Іщенко зазначив, що нині можна констатувати певний прогрес в організації діяльності підрозділів ювенальної превенції (порівняно з колишніми підрозділами кримінальної міліції у справах дітей), який простежується в посиленні компонента захисту прав дітей, передусім тих, які перебувають у складній життєвій ситуації та конфлікті із законом. В арсеналі поліції з'явилися такі нові організаційні форми ювенальної превенції: а) експериментальна модель співпраці закладів освіти й поліції «Шкільний офіцер поліції» ("Metodychni rekomendatsii", 2016); б) спільна соціальна послуга «Пошук дітей»; в) система «Поліна». Поширенням стало формування та використання в системі ювенально-превентивних заходів баз (банків) даних, що належать до єдиної інформаційної системи МВС України, а також вебсайтів і соціальних мереж Інтернету (Ishchenko, 2018, p. 98).

Специфіка роботи працівників ювенальної превенції полягає в тому, що вони витрачають забагато часу на надання консультацій з питань

законодавства всім учасникам освітнього процесу й на виконання правоосвітньої діяльності, а отже, опиняються на значній правовій та психологічній дистанції від нагальних проблем і складних життєвих ситуацій дітей. У зв'язку із цим у неповнолітніх формуються неправильні стереотипи щодо правоохоронців. Водночас слід зазначити й про позитивні зрушення: дедалі частіше працівники підрозділів ювенальної превенції вдаються до вирішення юридичних конфліктів за участю дітей засобами, запропонованими дієвими програмами відновного правосуддя, застосовують методику опитування та допиту «Зелена кімната», беруть участь у шкільних програмах примирення, активно взаємодіють з учителями та шкільними психологами, іншими фахівцями служб для дітей і молоді тощо. Останніми роками, зазначає Є. Плisko, актуальним стає поєднання органів ювенальної юстиції та державних служб соціальної допомоги неповнолітнім в один державний соціально-правовий інститут (Plisko, 2019, p. 42).

Для ефективного виконання практичних завдань превентивної діяльності працівник повинен мати ґрунтовні знання не тільки в галузі права, а й за різними напрямками психології (вікової, соціальної, патопсихології тощо), педагогіки, вікімології, а також знати та використовувати тактичні прийоми психологічного впливу для встановлення ефективної взаємодії з дітьми. З метою формування та розвитку професійно важливих якостей працівників підрозділів ювенальної превенції, необхідних знань і навичок започатковано професійно-психологічну підготовку як вид фахової службової підготовки. Її проводять безпосередньо в практичних підрозділах і на базі закладів вищої освіти системи МВС України за окремими тематичними планами, розробленими згідно з вимогами чинного законодавства.

На думку Н. Полудонної та А. Лукашенко, професійна підготовка майбутніх правоохоронців має декілька складових, серед них: 1) підготовка майбутніх поліцейських як педагогів і психологів, які професійно вирішують різні конфліктні ситуації (для цього слухачі мають володіти педагогічними знаннями, уміннями, компетентностями); 2) підготовка кваліфікованих викладачів й інструкторів до виконання цих завдань (Poludonna, & Lukashenko, 2015).

Професійна підготовка поліцейських, зазначає А. Дмитрієв, має відбуватися з огляду на всі складні аспекти правоохоронної діяльності, причому слід урахувувати необхідність використання практичного досвіду й досягнень юридичних, психологічних, педагогічних, соціологічних та інших наук (Dmytriiev, 2015). Доцільність вивчення психолого-педагогічного аспекту професійного спілкування в галузі правоохоронної діяльності

обґрунтовує І. Голопич. Зазначене зумовлено тим, що встановлення контакту й розв'язання конфліктних ситуацій відбувається ефективніше, якщо правоохоронці обізнані з механізмами виявлення індивідуальних особливостей людини, реалізують прийоми й методи педагогічного впливу на коригування її дій та поведінки (Holopych, 2018, р. 58).

На переконання Г. Карпеченкової, формування спеціалізованої ювенальної компетентності – актуальне питання під час підготовки майбутніх працівників поліції превентивної діяльності, результатом діяльності яких стане як посилення довіри до поліції, виховання правосвідомого покоління молоді, так і зниження рівня дитячої злочинності, зокрема рецидивної (Karpenchenko, 2019, р. 79). Дослідниця зазначає, що працівнику ювенальної превенції вкрай важливим є використання знань широкого кола наук: усіх юридичних дисциплін, зокрема ювенального права, фізіології та патофізіології, вікової психології, психофізіології, соціології. Авторка дійшла висновку щодо необхідності мультидисциплінарної підготовки кадрів для підрозділів ювенальної превенції у відомчих закладах вищої освіти України.

Ми поділяємо думку Д. Швеця, який вважає, що в межах підготовки та підвищення кваліфікації працівників підрозділів ювенальної превенції увагу слід зосередити на вивченні таких питань, як: розроблення дієвого алгоритму спільних дій дільничних офіцерів поліції, слідчих, працівників підрозділів ювенальної превенції та інших поліцейських служб; налагодження чіткої взаємодії поліції з учителями, психологами, соціальними працівниками; активізація участі органів Національної поліції України в програмах Дитячого фонду ООН (ЮНІСЕФ); ознайомлення зі світовими методиками роботи з дітьми як працівників поліції, так і представників громадських організацій, окремих волонтерів. Це надасть можливість працівникам підрозділів превенції розробляти ефективні цільові превентивні заходи, що мають попередити факти загибелі дітей, насильства щодо них, утечі з дому та злочинів у дитячому середовищі (Shvets, 2019, р. 31).

Знання психічних закономірностей та застосування в процесі діяльності працівників підрозділів ювенальної превенції психологічних методик, зауважує Я. Костенко, поліпшує їхню професійну діяльність, допомагає їм регулювати взаємини з дітьми, усвідомлювати мотиви вчинків складних підлітків, об'єктивно оцінювати дійсність і використовувати знання в практичній діяльності (Kostenko, 2017, р. 189). Дослідження автора дозволили сформулювати основні вимоги

до знань, умінь і навичок, якими має володіти працівник підрозділу ювенальної превенції:

I. Повинен знати закони, які регламентують його трудову діяльність. Бути добре обізнаним у галузях психології та педагогіки, необхідними для роботи з неповнолітніми.

II. У виховній (педагогічній) діяльності має вміти: 1) аналізувати соціально-педагогічні явища, психолого-педагогічні умови ефективності процесу виховання, соціалізації та розвитку особистості; 2) здійснювати практичну діяльність із соціально-педагогічної, правової та психологічної підтримки сім'ї, дітей і підлітків, захисту їхніх прав та законних інтересів, соціального оздоровлення сім'ї, координації взаємодії в цій галузі різних установ, організацій і служб; 3) взаємодіяти з різними категоріями підлітків, орієнтуватися в складних соціально-педагогічних ситуаціях, здійснювати контроль кризових ситуацій, попереджати та конструктивно розв'язувати конфлікти, надавати допомогу у вирішенні міжособистісних конфліктів; 4) використовувати засоби соціально-педагогічного та психологічного впливу на міжособистісні й міжгрупові стосунки та відносини суб'єкта з реальним світом; здійснювати корекцію виховних впливів на дітей і підлітків з боку сім'ї та соціального середовища, зокрема й неформального, формувати мережі соціальної та психолого-педагогічної підтримки дітей і підлітків; 5) формувати навички щодо здорового способу життя, толерантності у взаємодії з навколишнім світом і продуктивного подолання життєвих складнощів; 6) оцінювати ефективність програм, спрямованих на формування морально-правової стійкості дітей та підлітків, запобігати порушенням і відхиленням у соціальному й особистісному статусі, ризикам асоціальної поведінки; 7) відстежувати ресоціалізацію неповнолітніх із девіантною поведінкою, зокрема в процесі відбування покарання, і подальшу адаптацію після звільнення з пенітенціарної установи або випуску зі спеціального навчально-виховного закладу для дітей та підлітків з девіантною поведінкою.

III. У діагностично-корекційній діяльності працівник підрозділу ювенальної поліції повинен уміти: 1) визначати специфіку психічного функціонування дитини залежно від особливостей вікових етапів, криз розвитку й чинників ризику, її належності до гендерної, етнічної та інших соціальних груп, діагностувати психологічні властивості й стани людини; 2) виявляти осіб групи ризику, здійснювати психолого-педагогічну діагностику неповнолітніх із девіантною поведінкою, яких направляють до виправних установ; 3) установлювати причини відхилень у поведінці особи, кризи, в якій опинився підліток, соціальних негараздів у сім'ї, вивчати особисті якості й соціально-побутові умови життя

дітей, сім'ї та соціального оточення; 4) впливати на рівень розвитку й функціонування пізнавальної та мотиваційно-вольової сфер, самосвідомості, психомоторики й здібностей; 5) оцінювати характер, темперамент, функціональні стани, особистісні риси й визначати акцентуації в нормі та за умови психічних відхилень. На підставі виявлених психологічних особливостей сформульовано такі протипоказання до роботи в підрозділах ювенальної превенції: 1) у сфері мотиваційно-ціннісних особливостей: недисциплінованість, безініціативність, корислива мотивація, пасивність, переважання мотиву уникнення невдач; 2) у галузі пізнавальних якостей: низький рівень інтелекту, слабо розвинена пам'ять, низька пізнавальна активність; 3) у галузі комунікативних якостей: замкненість (відлюдкуватість), низька культура мовлення, агресивність, егоцентризм; 4) у галузі емоційно-вольових якостей: запальність, агресивність, дратівливість, нетерпимість, завищена самооцінка, конфліктність, незібраність, психологічна нестійкість і незрілість; 5) неналежні фізичні дані й дефекти мовлення (Kostenko, 2017, p. 191).

Ми цілком поділяємо думку О. Давидової, яка зазначає, що у своїй професійній діяльності працівники підрозділів ювенальної превенції мають вирішувати низку питань, що потребує високо-професійної психологічної підготовки, а саме: урахування психологічних і фізіологічних особливостей розвитку дитини під час проведення її опитування та допиту, здійснення індивідуально-профілактичної роботи з дітьми, схильними до вчинення правопорушень, і такими, які перебувають на профілактичних обліках у поліції. Очевидно, що діти, які є об'єктом професійного спілкування працівників підрозділів ювенальної превенції, часто мають травматичний досвід, що спричиняє складність встановлення з ними психологічного контакту. Основою положенням у налагодженні контакту з такими дітьми є позитивний емоційний фон, створення ситуації безпеки, безумовного прийняття, довіри й відкритості. Саме зміна емоційного досвіду дитини завдяки появі в її житті принципово інших відносин – доброзичливих, позитивних, приймаючих – забезпечує можливість корекції вихідної негативної моделі світу (Davydova, 2019, p. 208).

На необхідності підвищення якості підготовки фахівців для підрозділів ювенальної превенції акцентує увагу І. Іщенко. Це можливо реалізувати шляхом включення до навчальних планів окремої дисципліни «Організація діяльності підрозділів ювенальної превенції Національної поліції» (Ishchenko, 2018, p. 98). Учені А. Ревть, І. Гриник вважають за доцільне підвищення кваліфікації для фахівців, що

працюють у сфері захисту дітей та профілактики насильства (Rev't, & Hrynyuk, 2019, p. 35).

З 2017 року в Національній академії внутрішніх справ як закладі вищої освіти зі специфічними умовами навчання, що здійснює підготовку працівників поліції, проводять короткострокові та подовжені курси підвищення кваліфікації працівників підрозділів ювенальної превенції. Професійна програма підвищення кваліфікації охоплює нормативну та варіативну частини й передбачає курс теоретичних і практичних занять, більша частина яких орієнтована на знання психології дитячого віку, психологічних закономірностей та механізмів встановлення психологічного контакту, взаємодії, довірливих відносин з дітьми, вирішення конфліктних ситуацій у дитячому середовищі. Наприклад: «Вікові особливості комунікації з дітьми та підлітками», «Психологічні, фізіологічні та вікові особливості розвитку дитини», «Профілактика булінгу серед дітей», «Особливості комунікації з дітьми з урахуванням віку та психофізичного розвитку», «Запобігання насильству в сім'ї», «Медіація та методики відновного правосуддя» тощо.

Опитування працівників підрозділів ювенальної превенції, проведене на початку та наприкінці курсу, засвідчило, що тематична будова занять загалом відповідає їхнім запитам. Водночас більшість працівників акцентувала на необхідності суттєвої зміни законодавчої бази з метою розширення кола повноважень органів і служб у галузі захисту дітей.

Наукова новизна

На підставі здійсненого емпіричного дослідження сучасного стану та проблем професійної підготовки працівників підрозділів ювенальної превенції Національної поліції України ми розробили пропозиції щодо їхньої оптимізації, серед яких:

1. Забезпечити проведення своєчасної та всебічної професійної підготовки з постійним поточним моніторингом.

2. Під час службової підготовки працівників підрозділів ювенальної превенції організувати проведення занять, що враховуватимуть новели чинного законодавства у сфері захисту дітей, а також новітні досягнення і розробки психології та педагогіки.

3. Тематика занять має відображати сучасні реалії розвитку українського суспільства, варіанти розв'язання нагальних проблем захисту дітей. Наприклад, поширеними стають «гарячі лінії», на які може зателефонувати дитина в разі порушення її прав. Уряд запровадив Національну «гарячу лінію» з питань запобігання насильству в

сім'ї та захисту прав дітей, що є безкоштовною з міських телефонів, таксофонів і деяких мобільних операторів. Також функціонує Національна дитяча «гаряча лінія» Дитячого фонду ООН (ЮНІСЕФ) в Україні, відкрита в Міжнародному жіночому правозахисному центрі «Ла Страда-Україна». На цій лінії проводять консультації психологи, юристи та соціальні працівники. Основні теми, з яких консультують спеціалісти, – насильство над дітьми та жорстоке поводження з ними в сім'ї та з боку оточення, психологічні проблеми, негаразди в стосунках із дорослими й однолітками, майнові права дітей, питання встановлення опіки, а також булінг і безпека в Інтернеті. Створюють телефони довіри спеціалізованих служб психологічної допомоги в областях і містах України.

4. З огляду на наявність певних проблем щодо взаємодії та координації діяльності різних спеціальних органів, служб і громадських організацій в галузі захисту дітей, проводити сумісні практичні заняття, навчальні квести, що сприятимуть налагодженню дієвих робочих зв'язків між працівниками, обміну досвідом.

5. Практика навчання дорослих людей засвідчує, що в процесі підготовки найдоцільніше використовувати інноваційні засоби. Отже, на наш погляд, варто впроваджувати в практику професійної психологічної підготовки спеціалізовані тренінгові програми, спрямовані на підвищення професійної майстерності працівників підрозділів ювенальної превенції:

- тренінги, спрямовані на підвищення стресостійкості та попередження професійної деформації;
- тренінги ефективної комунікації та толерантності;
- тренінги адекватного своєчасного втручання в ситуацію психологічного насильства;
- тренінг роботи з покращення психологічного клімату в колективі школярів, підвищення соціального статусу особи;
- тренінги ненасильницького спілкування;
- тренінги креативності;
- подолання внутрішньої ізоляції, формування в дітей здатності бачити та розуміти інших, таких якостей, як емпатія та довіра, виховання доброзичливого ставлення до однолітків;
- тренінг навчання прийомів ефективного конструктивного реагування в конфліктних ситуаціях;
- тренінг визначення способів саморегуляції, уміння володіти собою, опанування конструктивних форм виявів агресії;
- навчання прийомів психологічної самопомоги, прийнятних способів вираження гніву;

– соціально-психологічні тренінги з побудови ефективного спілкування з батьками, призначені реалізовувати потенціал сімейного виховання в попередженні та подоланні насильства щодо підлітків через підвищення рівня педагогічної культури батьків;

– тренінг формування та усвідомлення позитивної Я-концепції дорослих, виховання без насильства;

– тренінги з програм здорового способу життя родини;

– тренінги з підготовки до співпраці з відповідними фахівцями, які працюють з підлітками, – учителями, соціальними педагогами, шкільним адміністративним персоналом;

– тренінги для роботи з підлітками: з розширення їхнього соціального досвіду, формування життєвих навичок із захисту прав та інтересів у різних формах самоврядування тощо.

6. Використовувати можливості дистанційної освіти, зокрема різноманітні психологічні дисципліни та курси, які пропонують заклади вищої освіти різних форм власності з метою забезпечення професійного становлення, підвищення рівня професійної майстерності та самореалізації.

На наш погляд, такі тренінгові заняття допоможуть працівникам підрозділів ювенальної превенції активно впроваджувати технології та програми ефективної взаємодії за схемою «ювенальна превенція – школа – батьки – діти» для запобігання порушенню прав і свобод дітей.

Висновки

На підставі аналізу проблем професійної психологічної підготовки працівників підрозділів ювенальної превенції визначено, що в процесі професійного становлення фахівців необхідно обов'язково враховувати практичну складову превентивної діяльності, дотримуватися визначених професіограм і психограм, забезпечити розвиток професійно важливих якостей, застосовувати спеціально розроблені програми психологічної підготовки та забезпечити дотримання стандартів поліцейської діяльності. Крім того, заклади вищої освіти зі специфічними умовами навчання, на базі яких проходять післядипломну підготовку працівники підрозділів ювенальної превенції, мають забезпечити застосування інноваційних інтерактивних педагогічних технологій, урахувати акмеологічні аспекти особистісного зростання та професійної майстерності. Порушені питання потребують подальших ґрунтовних досліджень.

REFERENCES

- Davydova, O.V. (2019). Psykholohichni osoblyvosti spilkuvannia politseiskyykh yuvenalnoi preventsii z ditmy riznogo viku [Psychological features of communication of juvenile prevention police officers with children of all ages]. *Psykhologichni zasady zabezpechennia sluzhbovoi diialnosti pratsivnykiv pravookhoronnykh orhaniv, Psychological bases of law enforcement service: Proceedings of the 2nd All-Ukrainian Scientific and Practical Conference* (207-210). Kryvyi Rih [in Ukrainian].
- Dmytriiev, A.A. (2015). Do pytannia profesiinoi pidhotovky politseiskyykh [On the issue of police training]. *Shliakhy pokrashchennia systemy profesiinoi pidhotovky pravookhorontsiv do dii v ekstremalnykh umovakh, Ways to improve the system of professional training of law enforcement officers for action in extreme conditions: Proceedings of the International Scientific and Practical Conference* (pp. 13-15). Kharkiv [in Ukrainian].
- Druchek, O.M. (2017). Pravookhoronna diialnist Natsionalnoi politsii shchodo zabezpechennia prav i svobod dytyny: osnovni formy [Law Enforcement by the National Police to Ensure the Rights and Freedoms of the Child: Basic Forms]. *Naukovyi visnyk Khersonskoho derzhavnoho universytetu, Scientific Bulletin of Kherson State University*, 5(2), 7-12 [in Ukrainian].
- Holopych, I.M. (2018). Pidhotovka maibutnikh politseiskyykh do profesiinoho spilkuvannia z pravoporushnykamy u vyshchykh zakladakh zi spetsyfichnymy umovamy navchannia [Preparation of future police officers for professional communication with offenders in higher education institutions with specific training conditions]. *Teoriia ta metodyka navchannia ta vykhovannia, Theory and methodology of teaching and upbringing*, 45, 46-58. doi: <http://doi.org/10.5281/zenodo.2620560> [in Ukrainian].
- Ishchenko, I.V. (2018). Problemy ta dosiahnennia v orhanizatsii roboty pidrozdiliv yuvenalnoi preventsii Natsionalnoi politsii Ukrainy [Problems and achievements in organization of work of units of juvenile prevention of National police of Ukraine]. *Pravovyi chasopys Donbasu, Law magazine of Donbass*, 3(64), 94-99. doi: 10.32366/2523-4269-2018-64-3-94-99 [in Ukrainian].
- Karpechenkova, H.V. (2019). Osoblyvosti diialnosti politsii yuvenalnoi preventsii [Features of activities of the police of juvenile prevention]. *Innovatsiina pedahohika, Innovative pedagogy*, 10(2), 79-82 [in Ukrainian].
- Kostenko, Ya.V. (2017). Profesiograma pratsivnyka yuvenalnoi preventsii [Juvenile prevention worker's professional profile]. *Pravo i bezpeka, Law and security*, 4(67), 187-192 [in Ukrainian].
- Metodychni rekomendatsii shchodo provedennia prosvitnytsko-profilaktychnykh zaniat z uchniamy 1-11 klasiv za prohramoiu "Shkola i politsiia" [Methodical recommendations for conducting educational and preventative classes with students of grades 1-11 under the program "School and Police"]. (2016). Kyiv [in Ukrainian].
- Nakaz MVS Ukrainy "Pro zatverdzhennia Instruksii z orhanizatsii roboty pidrozdiliv yuvenalnoi preventsii Natsionalnoi politsii Ukrainy": vid 19 hrud. 2017 r. No. 1044 [Order of the Ministry of Internal Affairs of Ukraine "On approval of the Instruction on organization of work of units of juvenile prevention of National police of Ukraine" from December 19, 2017, No. 1044]. (n.d.). zakon.rada.gov.ua. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0686-18> [in Ukrainian].
- Nakaz MVS Ukrainy "Pro zatverdzhennia Kontseptsii reformuvannia osvity v Ministerstvi vnutrishnikh sprav Ukrainy": vid 25 lystop. 2016 r. No. 1252 [Order of the Ministry of Internal Affairs of Ukraine "On Approval of the Concept of Education Reform in the Ministry of Internal Affairs of Ukraine" from November 25, 2016, No. 1252]. (n.d.). consultant.parus.ua. Retrieved from <http://consultant.parus.ua/?doc=0AMQ2E07D1> [in Ukrainian].
- Orzhekhovska, V.M., & Kyrylenko, S.V. *Proekt dlia obhovorennia "Kontseptsiiia preventyvnoho vykhovannia ditei i molodi v systemi osvity Ukrainy" [Project for discussion "The concept of preventive education of children and youth in the education system of Ukraine"]*. Retrieved from http://fz-09.at.ua/Vuhovna/proekt_konsepsiyi_preventyvnoho_vuxovannyi.doc [in Ukrainian].
- Plisko, Ye. (2019). Zviazok yuvenalnoi yustyttsii z suchasnoiu sotsialno-pedahohichnoiu robotoiu iz nepovnolitnymi pravoporushnykamy [Relationship of juvenile justice with contemporary socio-pedagogical work with juvenile offenders]. *Molod i rynek, Youth and the market*, 1(168), 37-43. doi: <https://doi.org/10.24919/2308-4634.2019.158317> [in Ukrainian].
- Poludonna, N.S., & Lukashenko, A.A. (2015). *Metodyka vykladannia v uchyllyshchakh profesiinoi pidhotovky pratsivnykiv militsii [Methods of teaching police training in schools]*. Kyiv: NAVS [in Ukrainian].
- Revt, A., & Hrynyk, I. (2019). Osoblyvosti sotsialno-pedahohichnoi roboty z profilaktyky nasylstva shchodo ditei [Features of social and pedagogical work on prevention of violence against children]. *Molod i rynek, Youth and the market*, 1(168), 33-37. doi: <https://doi.org/10.24919/2308-4634.2019.158316> [in Ukrainian].
- Shvets, D.V. (2019). Pidvyshchennia yakosti pidhotovky pratsivnykiv pidrozdiliv yuvenalnoi preventsii yak neobkhidna peredumova zakhystu prav i svobod ditei [Improving the quality of training of employees of the units of juvenile prevention as a necessary prerequisite for the protection of the rights and freedoms of children]. *Suchasna yevropeiska politseistyyka ta mozhlyvosti yii vykorystannia v diialnosti Natsionalnoi politsii Ukrainy, Modern European policing and possibilities of its use in the activities of the National Police of Ukraine: Proceedings of the International Scientific and Practical Conference* (pp. 29-31). Kharkiv [in Ukrainian].
- Zakon Ukrainy "Pro Natsionalnu politsiiu": vid 2 lyp. 2015 r. No. 580-VIII [Law of Ukraine "About the National Police" from July 2, 2015, No. 580-VIII]. *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy, Information of the Verkhovna Rada of Ukraine*, 40-41, 379 [in Ukrainian].

- Zakon Ukrainy "Pro sotsialnu robotu z simiamy, ditmy ta moloddii": vid 21 cherv. 2001 r. No. 2558-III [Law of Ukraine "About social work with families, children and young people" from June 21, 2001, No. 2558-III]. (n.d.). *zakon.rada.gov.ua*. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2558-14> [in Ukrainian].
- Zelenskyi, Ye.S. (2017). Priorytetni napriamy vdoshkonalennia zapobihannia politseiskymy vchynenniu administratyvnykh pravoporushen ditmy [Priority areas for improving the prevention of police administrative offenses by children]. *Naukovyi visnyk Khersonskoho derzhavnoho universytetu, Scientific Bulletin of Kherson State University*, 5(2), 16-19 [in Ukrainian].

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

- Давидова О. В. Психологічні особливості спілкування поліцейських ювенальної превенції з дітьми різного віку. *Психологічні засади забезпечення службової діяльності працівників правоохоронних органів*: матеріали II Всеукр. наук.-практ. конф. з міжнародною участю (Кривий Ріг, 7 лют. 2019 р.). Кривий Ріг, 2019. С. 207–210.
- Дмитрієв А. А. До питання професійної підготовки поліцейських. *Шляхи покращення системи професійної підготовки правоохоронців до дій в екстремальних умовах*: зб. матеріалів Міжнар. наук.-практ. конф. (Харків, 18 груд. 2015 р.). Харків, 2015. С. 13–15.
- Дручек О. М. Правоохоронна діяльність Національної поліції щодо забезпечення прав і свобод дитини: основні форми. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. 2017. Вип. 5. Т. 2. С. 7–12.
- Голопич І. М. Підготовка майбутніх поліцейських до професійного спілкування з правопорушниками у вищих закладах зі специфічними умовами навчання. *Теорія та методика навчання та виховання*. 2018. № 45. С. 46–58. doi: <http://doi.org/10.5281/zenodo.2620560>.
- Іщенко І. В. Проблеми та досягнення в організації роботи підрозділів ювенальної превенції Національної поліції України. *Правовий часопис Донбасу*. 2018. № 3 (64). С. 94–99. doi: 10.32366/2523-4269-2018-64-3-94-99.
- Карпенченкова Г. В. Особливості діяльності поліції ювенальної превенції. *Інноваційна педагогіка*. 2019. Вип. 10. Т. 2. С. 79–82.
- Костенко Я. В. Професіограма працівника ювенальної превенції. *Право і безпека*. 2017. № 4 (67). С. 187–192.
- Методичні рекомендації щодо проведення просвітницько-профілактичних занять з учнями 1–11 класів за програмою «Школа і поліція». Київ, 2016. 197 с.
- Про затвердження Інструкції з організації роботи підрозділів ювенальної превенції Національної поліції України : наказ МВС України від 19 груд. 2017 р. № 1044. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0686-18>.
- Про затвердження Концепції реформування освіти в Міністерстві внутрішніх справ України : наказ МВС України від 25 листоп. 2016 р. № 1252. URL: <http://consultant.parus.ua/?doc=0AMQ2E07D1>.
- Концепція превентивного виховання дітей і молоді в системі освіти України : проект для обговорення / розробл. : В. М. Оржеховська, С. В. Кириленко. 23 с. URL: http://fz-09.at.ua/Vuhovna/proekt_konsepsiya_preventivnogo_vuhovannyi.doc.
- Пліско Є. Зв'язок ювенальної юстиції з сучасною соціально-педагогічною роботою із неповнолітніми правопорушниками. *Молодь і ринок*. 2019. № 1 (168). С. 37–43. doi: <https://doi.org/10.24919/2308-4634.2019.158317>.
- Полудьонна Н. С., Лукашенко А. А. Методика викладання в училищах професійної підготовки працівників міліції : метод. рек. Київ : НАВС, 2015. 56 с.
- Ревть А., Гриник І. Особливості соціально-педагогічної роботи з профілактики насильства щодо дітей. *Молодь і ринок*. 2019. № 1 (168). С. 33–37. doi: <https://doi.org/10.24919/2308-4634.2019.158316>.
- Швець Д. В. Підвищення якості підготовки працівників підрозділів ювенальної превенції як необхідна передумова захисту прав і свобод дітей. *Сучасна європейська поліцейська та можливості її використання в діяльності Національної поліції України*: зб. тез доп. учасників Міжнар. наук.-практ. конф. (Харків, 11 квіт. 2019 р.). Харків, 2019. С. 29–31.
- Про Національну поліцію : Закон України від 2 лип. 2015 р. № 580-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2015. № 40–41. Ст. 379.
- Про соціальну роботу з сім'ями, дітьми та молоддю : Закон України від 21 черв. 2001 р. № 2558-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2558-14>.
- Зеленський Є. С. Пріоритетні напрями вдосконалення запобігання поліцейськими вчиненню адміністративних правопорушень дітьми. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. 2017. Вип. 5. Т. 2. С. 16–19.

Стаття надійшла до редколегії 26.12.2019

Sprynchuk S. – Ph.D in Psychology, Associate Professor of the Department of Legal Psychology of the National Academy of internal Affairs, Kyiv, Ukraine
ORCID: <http://orcid.org/0000-0001-6052-8964>

Peculiarities of Professional Training the Staff for Juvenile Prevention

*Actual problems of the various forms of violence, significant increase the aggressive manifestations in the child environment, child crimes and crimes against children require rethinking about the paradigm of preventive measures, which is the main task of the units for juvenile prevention of the National Police of Ukraine. Given the current requirements in the field of protection of the children rights and freedoms, the implementation an activity of the units for juvenile prevention during fulfillment tasks defined by the rules of the modern legislation, it can be argued that it is necessary to improve the effectiveness of professional training and identify ways to improve it. The **purpose** of the article is to identify the features of improving the psychological training of employees of the units for juvenile prevention. The main tasks of the research are to determine the current state and problems during professional training of employees of the units for juvenile prevention; development the scientifically grounded proposals for its optimization. **Methodology.** During the preparation of the article, some general scientific and special scientific methods of cognition were used, in particular: historical, philosophical-legal, comparative, systemic, functional, generalization. **Scientific novelty.** As a result of empirical research the current state and problems of professional training of employees of the units for juvenile prevention, its role and importance, ones have been determined the ways for improvement the professional psychological training. On this basis, we have developed proposals to optimize professional psychological training by making changes to the postgraduate education program for employees of the units for juvenile prevention. **Conclusions.** Analysis the problem of the professional psychological training of employees of the units for juvenile prevention showed that during the process of professional formation the specialists it is necessary to take into account the practical component the preventive activity, adhere to certain professiograms and psychograms, ensure the development the professionally important qualities, apply specially developed programs of psychological training police activity and ensure the police activity standards. In addition, the higher education institutions with specific training conditions for undergraduate training the employees of the units for juvenile prevention, should ensure the obligatory use of innovative interactive pedagogical technologies, take into account acmeological aspects of personal growth and professional skill. These raised issues are not conclusive and need further investigation.*

Keywords: professional training; juvenile prevention; rights; freedoms of the child; psychological abuse; bullying; personal development; training; interactive learning tools.